

73/7/A/2007

WYROK

z dnia 3 lipca 2007 r.
Sygn. akt SK 1/06*

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Ewa Łętowska – przewodniczący
Jerzy Ciemniowski – sprawozdawca
Zbigniew Cieślak
Marian Grzybowski
Bohdan Zdziennicki,

protokolant: Grażyna Szałygo,

po rozpoznaniu, z udziałem skarżącego oraz Sejmu i Prokuratora Generalnego, na rozprawie w dniu 3 lipca 2007 r., skargi konstytucyjnej Romana Mycielskiego o zbadanie zgodności:

- 1) art. 626¹ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) w zakresie, w jakim wyłącza stosowanie art. 375 k.p.c. w wieczystoksięgowym postępowaniu apelacyjnym, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji oraz z art. 64 ust. 2 Konstytucji,
- 2) art. 626¹ § 2 ustawy powołanej w punkcie 1 z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji oraz z art. 64 ust. 2 Konstytucji,
- 3) art. 626⁸ § 2 ustawy powołanej w punkcie 1 z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji oraz z art. 64 ust. 2 Konstytucji,
- 4) art. 626⁸ § 6 zdanie drugie ustawy powołanej w punkcie 1 z art. 45 ust. 1 i art. 64 ust. 2 Konstytucji oraz z art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności,
- 5) art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 8 sierpnia 1946 r. o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej (Dz. U. Nr 39, poz. 233, ze zm.) z art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji,

o r z e k a:

1. Art. 626¹ § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) jest zgodny z art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1

* Sentencja została ogłoszona dnia 11 lipca 2007 r. w Dz. U. Nr 124, poz. 872.

Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji.

2. Art. 626⁸ § 2 ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji.

3. Art. 626⁸ § 6 zdanie drugie ustawy powołanej w punkcie 1 jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji.

4. Art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 8 sierpnia 1946 r. o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej (Dz. U. Nr 39, poz. 233, z 1990 r. Nr 34, poz. 198, z 1995 r. Nr 141, poz. 692 oraz z 1998 r. Nr 106, poz. 668) jest zgodny z art. 64 ust. 2 i 3 Konstytucji.

Ponadto p o s t a n a w i a:

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638, z 2001 r. Nr 98, poz. 1070 oraz z 2005 r. Nr 169, poz. 1417) umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

UZASADNIENIE

I

1. Roman Mycielski skargą konstytucyjną z 15 grudnia 2004 r. wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności:

– art. 626¹ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.; dalej: k.p.c.) z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji,

– art. 626⁸ § 6 zdanie drugie k.p.c. z art. 45 ust. 1 Konstytucji i art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności,

– art. 626¹ § 1 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji,

– art. 626⁸ § 2 k.p.c. z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji,

– art. 626³ k.p.c. z art. 190 ust. 4 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji,

– art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 8 sierpnia 1946 r. o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej (Dz. U. Nr 39, poz. 233, ze zm.; dalej: dekret z 8 sierpnia 1946 r.) z art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji.

Postanowieniem z 23 listopada 2005 r. (sygn. Ts. 209/04) Trybunał Konstytucyjny odmówił nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej w zakresie badania zgodności art. 626³ k.p.c. z art. 190 ust. 4 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Skarga konstytucyjna została wniesiona w następującym stanie faktycznym. Helena Mycielska była właścicielką nieruchomości, które w czasie drugiej wojny światowej zostały przejęte na rzecz Skarbu Rzeszy Niemieckiej. Po wojnie Wojewódzki Urząd Ziemi w Poznaniu wystąpił z wnioskiem, z 20 sierpnia 1946 r., o wpisanie Skarbu Państwa jako właściciela jednej z tych nieruchomości, przy czym częścią tego wniosku było zaświadczenie, że nieruchomość ta podpada pod przepisy art. 2 ust. 1 lit. b, c, d i e dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o

przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. z 1945 r. Nr 3, poz. 13, ze zm.; dalej: dekret o przeprowadzeniu reformy rolnej). Kolejnym wnioskiem, z 9 stycznia 1947 r., Wojewódzki Urząd Ziemski w Poznaniu wystąpił o wpisanie Skarbu Państwa jako właściciela drugiej nieruchomości, załączając zaświadczenie, że nieruchomość ta podpada pod przepisy art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. Sąd Grodzki we Wrześni na wniosek wpisał do ksiąg wieczystych jako właściciela Skarb Państwa (wpisy z 14 listopada 1946 r. i 22 stycznia 1947 r.). Sąd nie zawiadomił wówczas o wpisach Heleny Mycielskiej.

Skarżący Roman Mycielski, spadkobierca Heleny Mycielskiej, wniósł w 2002 r. apelacje od wymienionych wpisów sądu grodzkiego. W tym samym roku wystąpił również z wnioskiem o dokonanie na jego rzecz wpisu prawa własności nieruchomości i wykreślenie Skarbu Państwa.

Postanowieniem z 8 maja 2002 r. Sąd Rejonowy we Wrześni oddalił zgłoszony wniosek o wpis prawa własności. Sąd Okręgowy w Poznaniu dwoma postanowieniami z 29 maja 2003 r. oddalił apelacje od wymienionych wpisów Sądu Grodzkiego we Wrześni oraz apelację od postanowienia z 8 maja 2002 r.

Postanowieniem z 3 sierpnia 2004 r. Sąd Najwyższy uwzględnił kasację Romana Mycielskiego i uchylił: 1) postanowienie Sądu Okręgowego z 20 maja 2003 r. oddalające apelacje od postanowień Sądu Grodzkiego we Wrześni z 14 listopada 1946 i 22 stycznia 1947 r., 2) postanowienie Sądu Rejonowego we Wrześni z 8 maja 2002 r. i przekazał obie sprawy Sądowi Okręgowemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania. Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy w Poznaniu dwoma postanowieniami z 19 maja 2005 r. oddalił apelacje.

W ocenie skarżącego, art. 626¹ § 2 k.p.c. pozbawił osoby wpisane do ksiąg wieczystych, jako właściciele, przymiotu strony w pierwszej instancji postępowania wieczystoksięgowego. W rezultacie nabywca prawa podlegającego ujawnieniu w księdze wieczystej jest w lepszej sytuacji niż osoba, której prawo już jest ujawnione w księdze wieczystej. Taka sytuacja stanowi naruszenie art. 32 i art. 64 ust. 2 Konstytucji, gdyż dwa podmioty będące stronami tego samego postępowania sądowego, które co do zasady znalazły się w tej samej sytuacji prawnej, nie są w równy sposób potraktowane przez ustawodawcę.

Zdaniem skarżącego, art. 626⁸ § 6 k.p.c., który stanowi, że uzasadnienia wpisu nie sporządza się, powoduje, że osoba wpisana dotąd do księgi wieczystej nie może dowiedzieć się, dlaczego została wykreślona. Takie rozwiązanie uniemożliwia wniesienie skutecznego środka odwoławczego, co stanowi naruszenie art. 45 ust. 1 Konstytucji i art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Według skarżącego art. 626¹ § 1 k.p.c., przewidując rozpoznawanie spraw w postępowaniu wieczystoksięgowym na posiedzeniu niejawnym, pozbawia strony możliwości obrony swoich praw przed sądem. Ustawodawca pozbawił strony możliwości zgłaszania istotnych okoliczności i dowodów, bezpośredniej konfrontacji z twierdzeniami strony przeciwnej, roztrząsania wyników postępowania przeprowadzonego przez sąd.

W ocenie skarżącego, art. 626⁸ § 2 k.p.c. nie stoi na przeszkodzie, aby sąd badał nie tylko, czy forma, ale także i treść wniosku nie narusza przepisów powszechnie obowiązującego prawa. Tymczasem, w świetle przyjętej przez sądy linii orzeczniczej, przepis ten prowadzi do dalszego pogorszenia sytuacji osoby wpisanej do księgi wieczystej. W konsekwencji dochodzi do naruszenia prawa do sprawiedliwego rozpoznania sprawy w pełnym zakresie.

Skarżący wyraził pogląd, że zaświadczenie, o którym mowa w art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r., powinno stwierdzać przeprowadzenie i zakończenie postępowania związanego z przeprowadzeniem reformy rolnej. Sąd wieczystoksięgowy nie ma uprawnień do badania, czy takie postępowanie zostało przeprowadzone, jednakże

powinien badać, czy z treści zaświadczenia wynika, że takie postępowanie zostało przeprowadzone w odniesieniu do każdej z nieruchomości, której ma dotyczyć wpis. Jeżeli takie zaświadczenie może zostać zastąpione oświadczeniem organu, że wszelkie nieruchomości objęte daną księgą wieczystą i należące do jednej osoby będą wykorzystywane na jakieś bliżej nieokreślone cele reformy rolnej, to interpretacja taka uniemożliwia weryfikację, czy ujawnienie odjęcia własności nieruchomości rzeczywiście nastąpiło i czy w dozwolonym przepisami prawa trybie jest ujawniane w księdze wieczystej.

2. Prokurator Generalny w piśmie z 14 lutego 2007 r. zajął następujące stanowisko:

1) art. 626¹ § 1 k.p.c. jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 oraz nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji,

2) art. 626⁸ § 2 k.p.c. jest zgodny art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 oraz nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji,

3) 626⁸ § 6 zdanie drugie k.p.c. jest zgodny z art. 45 ust. 1 oraz nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 Konstytucji,

4) art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r. nie jest niezgodny z 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 2 Konstytucji,

5) w pozostałym zakresie na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.) postępowanie podlega umorzeniu, ze względu na niedopuszczalność orzekania.

Na wstępie swych rozważań Prokurator Generalny podniósł, że skarga konstytucyjna, w odniesieniu do art. 626¹ § 2 k.p.c. nie spełnia wymagań przewidzianych w art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz w art. 47 ust. 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym. Skarżący nie wykazał, w jaki sposób zakwestionowany przepis naruszył jego konstytucyjne prawo do sądu oraz zasadę równej ochrony własności i innych praw majątkowych. Wobec tego postępowanie w tym zakresie podlega umorzeniu, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, ze względu na niedopuszczalność orzekania.

Przechodząc do oceny pozostałych zakwestionowanych przepisów, Prokurator Generalny przedstawił szczegółowo regulacje ustawy o księgach wieczystych i hipotece i podkreślił cel ksiąg wieczystych, jakim jest ustalanie stanu prawnego nieruchomości oraz deklaratoryjny charakter wpisów. Zwrócił przy tym uwagę, że funkcją wpisów w księgach wieczystych nie jest wyłącznie ochrona właściciela nieruchomości, ale także osób trzecich uczestniczących w obrocie.

Z uwagi na przedstawioną funkcję wpisów przyjęto w ustawie, że podstawą wpisu jest dokument odzwierciedlający stan własności i innych praw jawnych, nie zaś np. twierdzenia uczestników postępowania wieczystoksięgowego, poparte zeznaniami świadków. Zdaniem Prokuratora Generalnego, przedstawiona w skardze konstytucyjnej wykładnia art. 626⁸ § 2 k.p.c. jest nieuzasadniona, gdyż w świetle poglądów doktryny i orzecznictwa kognicja sądu wieczystoksięgowego nie jest ograniczona wyłącznie do kontroli „literalnej treści wniosku i załączonych dokumentów”. Ponadto merytoryczna kontrola rozstrzygnięć, odzwierciedlonych w dokumentach stanowiących podstawę wpisu, podlega ocenie w trybie określonym innymi przepisami prawa, a nie w trybie postępowania wieczystoksięgowego. Należy zatem przyjąć, stwierdza Prokurator Generalny, że art. 626⁸ § 2 k.p.c., jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji, a tym samym z art. 2 Konstytucji.

Prokurator Generalny nie dopatrył się również niekonstytucyjności art. 626¹ § 1 k.p.c. Podkreślił, że postępowanie wieczystoksięgowe zostało ukształtowane jako postępowanie nieprocesowe. W konsekwencji sąd może, zgodnie z art. 514 § 1 k.p.c.,

wyznaczyć rozprawę bądź wysłuchać uczestników na posiedzeniu sądowym lub zażądać od nich oświadczeń na piśmie.

Prokurator Generalny, odwołując się do orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, wskazał, że prawo do sądu może zostać ograniczone, jeśli ograniczenia znajdują uzasadnienie w przesłankach określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Przyznał, że niejawnosc postępowania apelacyjnego ogranicza uczestnikom postępowania wieczystoksięgowego możliwość wysłuchania przez sąd odwoławczy. Jednocześnie Prokurator zwrócił uwagę, że postępowanie w sprawach o wpis oparte zostało na dokumentach odzwierciedlających stan prawny nieruchomości, a sąd wieczystoksięgowy nie bada, czy określony w nich stan prawny jest zgodny ze stanem rzeczywistym, ani stanu takiego nie ustala. Rozpatrywanie spraw na posiedzeniu niejawnym, również w postępowaniu apelacyjnym, służy szybkości i sprawności postępowania wieczystoksięgowego, mającego na celu zapewnienie bezpieczeństwa obrotu i ochrony praw osób trzecich, mogących powołać się na domniemanie z art. 3 ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych. Względem te przemawiają za stanowiskiem, że ograniczenie prawa do sądu spełnia wymagania art. 31 ust. 3 Konstytucji.

W ocenie Prokuratora Generalnego, skarżący nie przedstawił argumentów uzasadniających twierdzenie o naruszeniu przez art. 626¹ § 1 k.p.c. zasady równości. Prokurator Generalny podniósł przy tym, że odmienne potraktowanie analogicznych instytucji, na gruncie prawa procesowego i nieprocesowego, nie przesądza jeszcze o naruszeniu zasady równości. W postępowaniu procesowym sąd rozstrzyga konkretny spór między stronami postępowania, w postępowaniu nieprocesowym zaś, z uwagi na charakter spraw, brak jest elementu sporności. Postępowania te mają więc inny charakter.

W opinii Prokuratora Generalnego, również nie wydaje się trafne twierdzenie skarżącego, że wobec braku uzasadnienia wpisu uczestnicy postępowania pozbawieni zostali możliwości wniesienia skutecznego środka odwoławczego. W świetle regulacji art. 626¹⁰ § 1 i 2 k.p.c., uczestnicy postępowania wieczystoksięgowego są przez sąd zawiadamiani zarówno o wpisie, jak i o jego treści. Zawiadomienie pełni zatem funkcję informacyjną o treści orzeczenia oraz o jego podstawowych, istotnych motywach. W konsekwencji nie można zgodzić się z zarzutem naruszenia przez art. 626⁸ § 2 zdanie drugie k.p.c. art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Ponadto Prokurator Generalny odniósł się do zarzutu naruszenia przez zakwestionowane przepisy art. 64 ust. 2 Konstytucji. Zwrócił uwagę, że w skardze została zakwestionowana, w płaszczyźnie art. 64 ust. 2 Konstytucji, podstawa wpisu, nie zaś przepisy postępowania, co pozwala na przyjęcie, iż art. 64 ust. 2 Konstytucji nie jest adekwatnym wzorcem kontroli zaskarżonych przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

Poza tym Prokurator Generalny wskazał, że zgodnie z treścią art. 79 Konstytucji, podstawą skargi może być wyłącznie naruszenie przez zaskarżone przepisy konstytucyjnych wolności lub praw. Przepisy Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności nie mogą zatem stanowić wzorca kontroli w takim postępowaniu. W tym zakresie postępowanie podlega umorzeniu, na podstawie art. 39 ust. 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, ze względu na niedopuszczalność orzekania.

Podobną konkluzję Prokurator Generalny wyraził odnośnie do wzorca kontroli art. 626⁸ § 2 k.p.c., tj. art. 7 Konstytucji. Podniósł, że oparcie skargi na przepisie, który nie wyraża konstytucyjnego prawa lub wolności, jest niedopuszczalne.

Odnosząc się do sformułowanego w skardze zarzutu niekonstytucyjności art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r., Prokurator Generalny wskazał, że przewłaszczenie nieruchomości ziemskich nastąpiło z mocy prawa na podstawie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. W świetle regulacji dekretu nie ulega wątpliwości, że

odjęcie prawa własności nieruchomości ziemskich nastąpiło *ex lege*, w całości i bez wynagrodzenia z dniem wejścia w życie dekretu. Nie było ono warunkowane żadnymi aktami stosowania prawa, w szczególności przeprowadzeniem postępowania mającego na celu ustalenie, czy konkretna nieruchomość „podpada pod działanie dekretu o reformie rolnej”, wydaniem decyzji administracyjnej, złożeniem wniosku o wpis własności na rzecz Skarbu Państwa, czy wpisem w księdze gruntowej Skarbu Państwa w miejsce wykreślonego właściciela. Dekret o przeprowadzeniu reformy rolnej nie określał też formy, w jakiej faktyczne przejęcie nieruchomości powinno następować, ani też nie uzależniał przewłaszczenia od faktycznego przejęcia.

W świetle przedstawionych regulacji dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej zaświadczenie, o którym mowa w zaskarżonym art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r., stanowiące podstawę wpisu prawa własności nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa, stanowiło wyłącznie urzędowe potwierdzenie istnienia określonego stanu prawnego nieruchomości przewłaszczonych na podstawie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 25 marca 1999 r., sygn. akt III RN 165/98, OSNP z. 3/2000, poz. 90).

Przepisy art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 2 Konstytucji nie mogą zatem stanowić adekwatnego wzorca kontroli dla art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r.

3. Przedstawiając stanowisko Sejmu, pismem z 21 września 2006 r., Marszałek Sejmu wniósł o stwierdzenie, że:

1) art. 626¹ § 2 k.p.c. jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1, art. 64 ust. 2 Konstytucji,

2) art. 626⁸ § 6 zdanie drugie k.p.c. jest zgodny z art. 45 ust. 1 i art. 64 ust. 2 Konstytucji oraz z art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności,

3) art. 626¹ § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim wyłącza stosowanie art. 375 k.p.c. w wieczystoksięgowym postępowaniu apelacyjnym, jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 oraz art. 64 ust. 2 Konstytucji,

4) art. 626⁸ § 2 k.p.c. jest zgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji oraz art. 64 ust. 2 Konstytucji,

5) art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r. nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji.

Zdaniem Sejmu, ograniczenie kręgu uczestników postępowania wieczystoksięgowego miało na celu usprawnienie procedury, a co za tym idzie zwiększenie bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami. Zbyt szeroki krąg uczestników postępowania spowalniał je. Prawo do sądu może w każdym momencie być realizowane przez żądanie usunięcia niezgodności między stanem prawnym nieruchomości a rzeczywistym stanem prawnym na podstawie art. 10 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361, ze zm.). W postępowaniu wieczystoksięgowym sąd nie rozstrzyga kwestii spornych dotyczących samego prawa, którego wniosek dotyczy, bada jedynie treść i formę wniosku, dołączonych do wniosku dokumentów oraz treść księgi wieczystej. Z tych względów orzeczenie sądu nie wymaga uzasadnienia, a jego brak nie ogranicza uczestników postępowania w aspekcie prawa do sądu i wniesienia skutecznego środka zaskarżenia, ani nie narusza ochrony prawa własności. Uzasadnione jest również rozpatrywanie apelacji na posiedzeniu niejawnym.

W ocenie Sejmu, zaskarżone przepisy nie naruszają zasady równości. W rozpoznawanej sprawie kategorią uzasadniającą jednakowe traktowanie są uczestnicy postępowania wieczystoksięgowego. Podmioty są traktowane bez różnicowań dyskryminujących czy faworyzujących. Ustawodawca, kształtując kognicję sądu

wieczystoksięgowego, kierował się potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami i zapewnienia kredytu hipotecznego.

Jak podnosi Sejm, zgodnie z art. 2 ust. 1 dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej, nieruchomości wymienione w lit. e tego artykułu przechodzą bezzwłocznie bez żadnego wynagrodzenia w całości na własność Skarbu Państwa z przeznaczeniem na cele reformy rolnej. Przejęcie tych nieruchomości na własność Skarbu Państwa nastąpiło z mocy prawa z dniem ogłoszenia dekretu. Zaświadczenie jest ze swojej istoty tylko dokumentem poświadczającym istniejący stan. W związku z tym kwestionowany przepis dekretu z 8 sierpnia 1946 r. nie jest niezgodny z art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji.

4. W piśmie procesowym z 27 czerwca 2007 r. skarżący odniósł się do stanowiska Marszałka Sejmu i Prokuratora Generalnego. Podkreślił, że przedmiotem zarzutu nie jest pozbawienie prawa do sądu w ogóle, ale takie ukształtowanie tego prawa w art. 626¹ § 2 k.p.c., które narusza standardy wyznaczone przez art. 45 ust. 1 Konstytucji. Na skutek wadliwego ukształtowania procedury osoba wpisana do księgi wieczystej zostaje pozbawiona jednej (pierwszej) instancji w dwuinstancyjnym postępowaniu sądowym. Toteż, zakwestionowany przepis należy zbadać także z punktu widzenia art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Ponadto skarżący ponownie podkreślił, że procesowa instytucja uzasadniania orzeczeń sądowych, które podlegają zaskarżeniu, jest podstawowym i koniecznym elementem kontroli instancyjnej takich orzeczeń. Sposób ukształtowania postępowania wieczystoksięgowego powoduje, że przewidziane środki zaskarżenia mają charakter *pro forma*.

Skarżący nie zgodził się ze stanowiskiem pozostałych uczestników postępowania, że uchybienia dotyczące postępowania wieczystoksięgowego powinny być weryfikowane w ramach postępowania o uzgodnienie księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Podniósł, że to właśnie apelacja powinna być traktowana tak, jak to się dzieje w innych postępowaniach cywilnych, a nie tak jak inny, „słabszy” środek zaskarżenia.

Wobec stanowiska Sejmu skarżący wniósł o zbadanie art. 626⁸ § 2 k.p.c. również pod kątem zgodności z art. 32 ust. 1 Konstytucji, gdyż na gruncie zakwestionowanego przepisu występuje nierówne traktowanie podmiotów postępowania wieczystoksięgowego.

Ponadto skarżący zarzucił, że uczestnicy postępowania nie odnieśli się wystarczająco do zarzutu niezgodności z Konstytucją dekretu z 8 sierpnia 1946 r.

Podsumowując swoje rozważania, skarżący podniósł, że powodem skargi jest to, iż zakwestionowane przepisy w sposób istotny ograniczają funkcje ochrony własności, jaką pełnią księgi wieczyste.

5. Dnia 29 czerwca 2007 r. skarżący przedstawił na piśmie stanowisko w kwestii koncepcji jednorazowego działania dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej oraz wywołania przez ten dekret jednorazowego skutku w postaci przejścia z mocy samego prawa nieruchomości ziemskich, objętych tym dekretem, na rzecz Skarbu Państwa.

II

Na wstępie rozprawy 3 lipca 2007 r. przewodniczący składu orzekającego Trybunału wyjaśnił, że przedmiotem toczącego się postępowania nie jest dekret PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, ale przepisy postępowania wieczystoksięgowego.

Uczestnicy postępowania podtrzymali stanowiska zajęte w pismach procesowych i zawartą w nich argumentację.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Na wstępie uzasadnienia, wobec nieporozumień dotyczących przedmiotu zaskarżenia, ujawnionych w toku toczącego się postępowania przygotowawczego i w toku rozprawy, należy wyjaśnić, że w polskiej procedurze cywilnej, podobnie jak w procedurze cywilnej wielu innych krajów, istnieją dwa istotnie różniące się tryby postępowania – postępowanie procesowe, którego funkcja polega na zbadaniu i rozstrzygnięciu sporu prawnego i w ten sposób ochronie praw podmiotowych stron sporu, oraz postępowanie nieprocesowe.

Generalnie rzecz biorąc, w postępowaniu nieprocesowym interes publiczny może ujawniać się w znacznie silniejszym stopniu niż w procesie, który jest podstawową drogą ochrony praw podmiotowych (zob. T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, t. 1, Warszawa 2002, s. 113-114).

Charakteryzując generalnie ideę badanej skargi konstytucyjnej, można stwierdzić, iż sprowadza się ona do twierdzenia, że w postępowaniu wieczystoksięgowym sytuacja osób, mających interes prawny w określonej treści wpisu w księdze wieczystej, jest inna aniżeli stron procesu i że nierespektowanie tych praw, które w procesie mają strony postępowania, stanowi naruszenie praw konstytucyjnych.

Jak dotychczas z instytucji postępowania nieprocesowego nie zostało zdjęte domniemanie konstytucyjności. Jest to postępowanie o innych celach niż postępowanie procesowe i w związku z tym inaczej określona jest rola uczestników postępowaniu. Ocena, w jakiej mierze poszczególne instytucje kwestionowane w skardze spełniają standardy konstytucyjne, dokonywana być musi nie poprzez odnoszenie ich i porównywanie z instytucjami postępowania procesowego, lecz autonomicznie, w obrębie celów, jakim służyć ma ten szczególny tryb postępowania cywilnego.

Innymi słowy, jeżeli obywatelowi służy – w trybie postępowania właściwego dla ochrony jego praw podmiotowych – droga zapewniająca gwarancję tych praw, nie jest zasadne czynienie zarzutu, że nie otrzymuje ochrony tych praw w trybie postępowania, w tym wypadku postępowania wieczystoksięgowego, które skonstruowane jest dla spełnienia innych funkcji.

2. Przedmiotem skargi są niektóre przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.; dalej: k.p.c.) dotyczące postępowania wieczystoksięgowego, a także art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 8 sierpnia 1946 r. o wpisywaniu w księgach hipotecznych (gruntowych) prawa własności nieruchomości przejętych na cele reformy rolnej (Dz. U. Nr 39, poz. 233, ze zm.; dalej: dekret z 8 sierpnia 1946 r.).

Skarżący kwestionuje cztery zasady postępowania wieczystoksięgowego, w którym dokonywane są wpisy do ksiąg wieczystych: rozpoznawanie spraw na posiedzeniu niejawnym, ograniczenie kręgu uczestników tego postępowania, ograniczenie zakresu kognicji sądu oraz zasadę, że wpisy nie podlegają uzasadnieniu.

Rozdział VI działu III księgi drugiej części pierwszej kodeksu postępowania cywilnego, zatytułowany „Postępowanie wieczystoksięgowe” został wprowadzony ustawą z dnia 11 maja 2001 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych

oraz ustawy – Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 63, poz. 635). Przepisy te weszły w życie 23 września 2001 r., z wyjątkiem art. 626² § 1, który zaczął obowiązywać z dniem wejścia w życie systemu informatycznego zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych, o którym mowa w art. 25¹ ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361, ze zm.; dalej: ustawa o księgach wieczystych i hipotece).

Zakwestionowany art. 626¹ § 2 k.p.c. przewiduje, że uczestnikami postępowania oprócz wnioskodawcy są tylko te osoby, których prawa zostały wykreślone lub obciążone bądź na rzecz których wpis ma nastąpić. Skarżący zwraca uwagę na wątpliwości interpretacyjne, jakie mogą powstać na gruncie analizowanego przepisu.

W tym miejscu należy podnieść, że skarga konstytucyjna, w odniesieniu do art. 626¹ § 2 k.p.c. nie spełnia wymagań przewidzianych w art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz w art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.; dalej: ustawa o TK). Skarżący nie wykazał, w jaki sposób zakwestionowany przepis naruszył jego konstytucyjne prawo do sądu oraz zasadę równej ochrony własności i innych praw majątkowych. Jak słusznie zauważa Prokurator Generalny, stan faktyczny sprawy, a zwłaszcza przebieg postępowań sądowych, na tle których została wniesiona skarga, świadczy o tym, że skarżący był uczestnikiem wszystkich toczących się postępowań wieczystoksięgowych: jako wnioskodawca w sprawie o wpis prawa własności oraz jako uczestnik postępowań odwoławczych toczących się na skutek wniesionych apelacji. Osobie występującej ze skargą konstytucyjną nie przysługuje uprawnienie inicjowania abstrakcyjnej kontroli przepisów, a taki charakter ma zarzut dotyczący wątpliwości interpretacyjnych. Wobec tego postępowanie w tym zakresie podlega umorzeniu, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Poza tym w wyroku z 26 czerwca 2007 r. (sygn. SK 29/05; Dz. U. Nr 123, poz. 858) Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 626¹ § 2 k.p.c. jest zgodny z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji. Trybunał stwierdził, że ograniczenie kręgu uczestników postępowania wieczystoksięgowego nie powoduje, że podmioty niebędące jego uczestnikami nie mogą na drodze sądowej dochodzić swych praw.

Kolejny zakwestionowany przepis – tj. art. 626¹ § 1 k.p.c. – stanowi, że sprawy w postępowaniu wieczystoksięgowym rozpoznawane są na posiedzeniu niejawnym. Oznacza to, że sąd może rozpoznać sprawę bez udziału uczestników postępowania.

Sąd wieczystoksięgowy, rozpoznając wniosek o wpis, bada jedynie treść i formę wniosku, dołączonych do wniosku dokumentów oraz treść księgi wieczystej (art. 626⁸ § 2 k.p.c.).

W myśl art. 626⁸ § 6 zdania drugiego k.p.c. w postępowaniu wieczystoksięgowym wpis w księdze wieczystej jest orzeczeniem. Uzasadnienia wpisu nie sporządza się. Jednocześnie ustawa nie zwalania z obowiązku uzasadnienia postanowienia o oddaleniu wniosku o wpis.

Przedstawione regulacje kodeksu postępowania cywilnego zostały zakwestionowane przede wszystkim z punktu widzenia prawa do jawnego i rzetelnego rozpoznania sprawy przez sąd.

Podjmując problem merytorycznego rozpatrzenia niniejszej skargi, należy podnieść, że sformułowane w piśmie procesowym z 27 czerwca 2007 r. wnioski o zbadanie poszczególnych przepisów z nowymi wzorcami konstytucyjnymi – nie mogą być uwzględnione.

Zgodnie z art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.) skarga konstytucyjna może być wniesiona po wyczerpaniu drogi prawnej, o ile droga ta jest przewidziana, w ciągu 3

miesiący od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia.

W tym kontekście niedopuszczalne staje się uzupełnienie skargi w terminie późniejszym zarówno przez pełnomocnika skarżących, jak i przez samych skarżących (por. np. wyrok z 14 grudnia 2005 r., sygn. SK 61/03, OTK ZU nr 11/A/2005, poz. 136).

3. Ze względu na sformułowane w skardze zarzuty i przedstawioną argumentację, należy zwrócić uwagę, że regulacje dotyczące postępowania wieczystoksięgowego zawarte w kodeksie postępowania cywilnego są ściśle związane z rozwiązaniami materialnoprawnymi wprowadzonymi ustawą o księgach wieczystych i hipotece. Celem ksiąg wieczystych jest zapewnienie bezpieczeństwa i pewności obrotu prawnego dotyczącego nieruchomości.

Instytucja ksiąg wieczystych w Polsce opiera się na następujących zasadach:

- zasadzie prowadzenia ksiąg wieczystych przez władzę sądowniczą;
- zasadzie powszechności – księgi wieczyste powinny być zakładane dla wszystkich nieruchomości;

- zasadzie intabulacji, tzn. że sąd dokonuje wpisu do księgi wieczystej, a nie tylko rejestruje dokumenty;

- zasadzie deklaratywnego charakteru wpisu; prawo polskie nie przyjęło systemu, zgodnie z którym sam fakt dokonania wpisu powoduje powstanie prawa podmiotowego; wpis konstytutywny ma charakter wyjątkowy i dotyczy przede wszystkim ograniczonych praw rzeczowych ujawnionych w księdze wieczystej;

- zasadzie jawności, w myśl której każdy może przeglądać księgi wieczyste w obecności pracownika sądu; nikt nie może zasłaniać się niezajomością wpisów w księdze wieczystej ani wniosków, o których uczyniono w niej wzmiankę;

- domniemaniu wiarygodności ksiąg wieczystych; zgodnie z ustawą domniemywa się, że prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym; domniemywa się, że prawo wykreślone nie istnieje; przeciwko domniemaniu prawa wynikającemu z wpisu w księdze wieczystej nie można powoływać się na domniemanie prawa wynikające z posiadania;

- rękojmi wiary publicznej tych ksiąg; w razie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym treść księgi rozstrzyga na korzyść tego, kto przez czynność prawną z osobą uprawnioną według treści księgi nabył własność lub inne prawo rzeczowe (por. B. Zdziennicki, *Regulacja prawna ksiąg wieczystych*, „Studia prawnicze”, z. 2/2001, s. 14-16).

Warunkiem bezpieczeństwa i pewności obrotu prawnego jest stworzenie mechanizmów zapewniających niezwłoczne ujawnianie zmian stanu prawnego nieruchomości w księgach wieczystych.

Ustawa o księgach wieczystych i hipotece nakłada na właścicieli nieruchomości, a także na podmioty, którym przysługuje własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego, spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego lub prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej, obowiązek niezwłocznego złożenia wniosku o ujawnienie swego prawa w księdze wieczystej. Jeżeli osoba trzecia doznała szkody na skutek nieujawnienia prawa własności w księdze wieczystej, właściciel ponosi odpowiedzialność za szkodę powstałą na skutek niewykonania obowiązku ujawnienia prawa bądź na skutek opieszałości w jego wykonaniu. Uzyskanie wpisu deklaratywnego ma istotne znaczenie dla wykonywania danego prawa w praktyce, gdyż brak wpisu utrudnia rozporządzanie danym prawem. Z kolei wpis konstytutywny do księgi jest warunkiem powstania lub przeniesienia określonego prawa.

Z punktu widzenia realizacji celu systemu ksiąg wieczystych istotne znaczenie ma zatem szybkość i sprawność postępowania wieczystoksięgowego. Zakwestionowane przepisy mają na celu usprawnienie i przyspieszenie postępowania tak, aby zagwarantować możliwie najpełniejszą ochronę bezpieczeństwa i pewności obrotu prawnego. Przedstawione regulacje kodeksu postępowania cywilnego zapewniają zgodność wpisów z rzeczywistym stanem prawnym w typowych sytuacjach.

Nie podlega dyskusji, że wpis do księgi wieczystej oraz postanowienie o oddaleniu wniosku o wpis dotyczą prawa własności i innych praw majątkowych jednostki oraz innych podmiotów prywatnych. Jednakże zasadnicze znaczenie ma stwierdzenie, że postępowanie wieczystoksięgowe jest postępowaniem, w którym nie zapadają prawnomaterialne rozstrzygnięcia. Ustalenia w tym zakresie podejmowane są w innych postępowaniach i jeśli nawet z punktu widzenia uczestników postępowania wieczystoksięgowego rozstrzygnięcia te były niezgodne z prawem, to nie może to mieć wpływu na postępowanie w sprawie wpisu w księdze wieczystej. Należy podkreślić, że zakres stosowania przepisów kodeksu postępowaniu cywilnego dotyczących postępowania wieczystoksięgowego obejmuje wyłącznie wnioski o dokonanie wpisu w księgach wieczystych, przy czym wpisem jest również wykreślenie. W postępowaniu tym sąd rozstrzyga, czy zachodzą przesłanki dokonania wpisu. Jak wspomniano wyżej orzeczenie o wpisie dotyka prawa własności i innych praw majątkowych jednostki lub innego podmiotu prywatnego i stanowi akt władczej konkretyzacji sytuacji prawnej tego podmiotu. Sąd, rozpoznając wniosek o wpis, nie rozstrzyga jednak sporów prawnych. Merytoryczna kontrola rozstrzygnięć, odzwierciedlonych w dokumentach stanowiących podstawę wpisu, podlega ocenie w trybie określonym innymi przepisami prawa, a nie w trybie postępowania wieczystoksięgowego.

4. W ocenie skarżącego, zakwestionowane przepisy naruszają konstytucyjne prawo do sądu. Oceniając zasadność tego zarzutu, Trybunał Konstytucyjny zwraca uwagę, że jednym z elementów demokratycznego państwa prawnego jest wymóg stosowania sprawiedliwej procedury przy wydawaniu wszelkich rozstrzygnięć dotyczących praw i interesów jednostek.

Konstytucyjne prawo do rozpatrzenia sprawy w sprawiedliwej procedurze sądowej (art. 45 ust. 1 Konstytucji) stanowi konkretyzację ogólnego prawa do sprawiedliwej procedury przed organami władzy publicznej. Zgodnie z ustalonym orzecznictwem, konstytucyjne prawo do sądu obejmuje w szczególności: 1) prawo do uruchomienia postępowania sądowego, 2) prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z zasadami sprawiedliwości, jawności i dwuinstancyjności, 3) prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia. Prawo do sądu przysługuje każdemu, a więc każdej osobie fizycznej oraz każdej osobie prawnej prawa prywatnego.

Jak wspomniano wyżej, do istotnych elementów prawa do sądu należy prawo do sprawiedliwej procedury sądowej. Ważnym elementem tego prawa jest prawo do wysłuchania przez sąd. Trybunał Konstytucyjny niejednokrotnie stwierdzał, że „Sprawiedliwa procedura sądowa powinna zapewniać stronom uprawnienia procesowe stosowne do przedmiotu prowadzonego postępowania. W każdym wypadku ustawodawca powinien zapewnić jednostce prawo do wysłuchania. Jednostka musi uzyskać w szczególności możliwość przedstawienia swoich racji oraz zgłaszania wniosków dowodowych. Istotny element sprawiedliwej procedury sądowej stanowi prawo strony do osobistego udziału w czynnościach procesowych. Ustawodawca może ograniczyć udział stron w określonych czynnościach procesowych, ograniczenia takie powinny jednak zawsze posiadać odpowiednie uzasadnienie. Ocena konkretnych rozwiązań ustawowych z

punktu widzenia wymogów sprawiedliwości proceduralnej powinna uwzględniać charakter spraw rozpoznawanych w danym postępowaniu” (wyrok TK z 11 czerwca 2002 r., sygn. SK 5/02, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 41, s. 554).

Funkcja prowadzenia ksiąg wieczystych nie należy do zakresu pojęcia wymiaru sprawiedliwości i nie musi być realizowana przez organy władzy sądowniczej. Postępowanie wieczystoksięgowe ma charakter postępowania rejestrowego, a nie sporu równouprawnionych stron przed niezawisłym sądem. Ewentualny spór między jednostką a organem państwowym może powstać dopiero po wydaniu przez organ władzy publicznej rozstrzygnięcia w przedmiocie wpisu, kiedy zainteresowana osoba kwestionuje legalność lub zasadność dokonanego wpisu lub jego odmowy. Nie znaczy to jednak, że postępowanie wieczystoksięgowe może być ukształtowane w sposób dowolny. Konstytucja wymaga bowiem, aby ustawodawca z jednej strony respektował ogólny wymóg sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniach, w których organy władzy publicznej wydają rozstrzygnięcia dotyczące praw i interesów jednostki. W takim wypadku ocena konkretnych rozwiązań ustawowych, z punktu widzenia wymagań sprawiedliwości proceduralnych, powinna uwzględniać charakter spraw rozpoznawanych w danym postępowaniu (zob. np. wyrok z 14 marca 2006 r., sygn. SK 4/05, OTK ZU nr 3/A/2006, poz. 29).

5. Zakwestionowany art. 626¹ § 1 k.p.c. wyłącza zarówno jawność zewnętrzną, jak i wewnętrzną postępowania sądowego.

Należy jednak zauważyć, że postępowanie wieczystoksięgowe zostało ukształtowane jako postępowanie nieprocesowe. Zgodnie z art. 514 § 1 k.p.c. rozprawa odbywa się w wypadkach wskazanych w ustawie. W innych wypadkach wyznaczenie rozprawy zależy od uznania sądu. Mimo niewyznaczenia rozprawy sąd przed rozstrzygnięciem sprawy może wysłuchać uczestników na posiedzeniu sądowym lub zażądać od nich oświadczeń na piśmie.

W myśl przepisów kodeksu postępowania cywilnego o dokonany wpis sąd zawiadamia uczestników postępowania. Nie zawiadamia się uczestnika, który na piśmie zrzekł się zawiadomienia. Od orzeczenia o wpisie przysługuje apelacja.

Na gruncie przepisów kodeksu postępowania cywilnego może powstać wątpliwość, czy apelacja w postępowaniu wieczystoksięgowym ma być rozpoznawana na rozprawie, czy na posiedzeniu niejawnym. Z jednej strony art. 375 k.p.c. nakazuje rozpoznanie apelacji na rozprawie poza wypadkami określonymi w art. 373 i art. 374 k.p.c. Z drugiej jednak strony, w myśl art. 391 k.p.c., w postępowaniu przed sądem drugiej instancji stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej. Oznaczałoby to, że sąd rozpoznaje apelacje na posiedzeniu niejawnym. Sąd Najwyższy – Izba Cywilna w uchwale z 27 lutego 2002 r., sygn. akt III CZP 3/2002, wyraził pogląd, że przepis art. 626¹ § 1 k.p.c. ma zastosowanie także w postępowaniu apelacyjnym (zob. OSNC 12/2002, poz. 145). Stanowisko to spotkało się z aprobatą w doktrynie (zob. W. Gługiewicz, *Głosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2002 r., III CZP 3/02*, „Przegląd Sądowy” z. 5/2003, s. 171). Należy jednak przypomnieć, że sąd apelacyjny może wyznaczyć posiedzenie jawne, jeżeli uzna to za niezbędne dla wyjaśnienia sprawy.

Niejawność postępowania apelacyjnego ogranicza uczestnikom postępowania wieczystoksięgowego możliwość bycia wysłuchanym przez sąd odwoławczy. Jednakże, jak już wyżej wskazano, postępowanie w sprawach o wpis oparte zostało na dokumentach odzwierciedlających stan prawny nieruchomości, a sąd wieczystoksięgowy nie bada, czy określony w nich stan prawny jest zgodny ze stanem rzeczywistym, ani stanu takiego nie ustala. Nie rozstrzyga również sporów o prawo. Charakter sprawy o wpis, którego celem

jest ujawnienie prawa, pozwala na uznanie, że rozpatrywanie spraw na posiedzeniu niejawnym, również w postępowaniu apelacyjnym, służy szybkości i sprawności postępowania wieczystoksięgowego, mającego na celu zapewnienie bezpieczeństwa obrotu i ochrony praw osób trzecich, mogących powołać się na domniemanie wyrażone w art. 3 ustawy o księgach wieczystych i hipotece i rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych.

Względy te przemawiają za stanowiskiem, że ograniczenie przez art. 626¹ § 1 k.p.c. określonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji prawa do sądu w aspekcie sprawiedliwej procedury – spełnia wymagania art. 31 ust. 3 Konstytucji.

6. Zakwestionowany art. 626⁸ § 2 k.p.c. przewiduje, że rozpoznając wniosek o wpis, sąd bada jedynie treść i formę wniosku, dołączonych do wniosku dokumentów oraz treść księgi wieczystej. W kompetencji sądu nie leży zatem wszechstronne badanie stanu prawnego nieruchomości. Przepis ten nie tylko wyznacza zakres kognicji sądu, ale przede wszystkim określa przedmiot postępowania wieczystoksięgowego. Do istoty postępowania wieczystoksięgowego należy badanie, czy dana osoba może w świetle przedstawionych dokumentów wywieść swoje prawo z prawa podmiotu wpisanego wcześniej do księgi wieczystej. Ustawodawca zawęził przy tym zakres dostępnych środków dowodowych. Takie ustalenie związane jest ściśle z formalizacją obrotu nieruchomościami. Umowa zobowiązująca do przeniesienia własności nieruchomości oraz umowa przenosząca tę własność, a także wiele innych czynności prawnych dotyczących nieruchomości, powinny mieć formę aktu notarialnego. Przeniesienie własności nieruchomości lub powstanie praw podlegających ujawnieniu w księdze wieczystej może nastąpić również na podstawie decyzji administracyjnej. W tym kontekście jest oczywiste, że w postępowaniu wieczystoksięgowym decydującą rolę odgrywają dowody z dokumentów.

Dokonując wykładni powołanego przepisu, skarżący zarzucił, że zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego ogranicza się wyłącznie do badania literalnej treści wniosku, dołączonych dokumentów i ostatniego wpisu.

Należy zatem zauważyć, że zarówno w doktrynie, jak i w orzecnictwie podkreśla się, że wpis może być dokonany na podstawie takiego dokumentu, który świadczy o istnieniu pewnego stanu prawnego nieruchomości czy też dokumentuje czynność materialnoprawną powodującą powstanie, zmianę lub ustanie prawa podlegającego wpisowi do księgi wieczystej (zob. H. Ciepla, *Podstawa wpisu do księgi wieczystej i jego znaczenie*, „Przegląd Sądowy”, z. 11-12/1998, s. 59). Na tle przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece i kwestionowanego art. 626⁸ § 2 k.p.c., warto przywołać także orzecznictwo sądowe, z którego wynika, że czynność materialnoprawna, stanowiąca podstawę wpisu powinna być przez sąd wieczystoksięgowy badana nie tylko pod względem formalnoprawnym, ale także pod względem jej skuteczności materialnej (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 25 lutego 1963 r., sygn. akt III CR 177/62, OSN z nr 2/1964, poz. 36). Także w sprawie skarżącego Sąd Najwyższy, rozpoznając kasację, podniósł, że wąski zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego wprawdzie nie uprawniał Sądu Okręgowego – rozpoznającego apelację od wpisów dokonanych 14 listopada 1946 r. i 22 stycznia 1947 r. – do weryfikowania treści zaświadczeń, które stanowiły podstawę wpisów, jednak nie pozbawiał tego sądu kompetencji do zbadania po pierwsze: czy zaświadczenia zostały wydane zgodnie z ówczesnie obowiązującym prawem, oraz po drugie: czy wpisy dokonane zostały zgodnie z ówczesnie obowiązującym prawem (zob. postanowienie SN z 3 sierpnia 2004 r., sygn. akt II CK 448/03).

Przedstawione wyżej poglądy doktryny i orzecznictwo wskazują, że – wbrew twierdzeniom skarżącego – kognicja sądu wieczystoksięgowego nie jest ograniczona wyłącznie do kontroli „literalnej treści wniosku i załączonych dokumentów”. Wobec tego nie ma podstaw do stwierdzenia, że art. 626⁸ § 2 k.p.c. narusza art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Art. 626⁸ § 2 k.p.c. ma istotne znaczenie także dla określenia przedmiotu postępowania przed sądem drugiej instancji. Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji. Sąd ten nie może wykroczać poza zakres kognicji sądu pierwszej instancji.

Należy zgodzić się ze skarżącym, że zakwestionowane przepisy nie gwarantują zainteresowanym możliwości osobistego przedstawienia sądowi apelacyjnemu swoich racji oraz ograniczają zakres kognicji sądu i krąg uczestników postępowania apelacyjnego. Z tego względu zakwestionowane przepisy, rozpatrywane w oderwaniu od innych unormowań, mogą budzić wątpliwości co do ich zgodności z Konstytucją. Regulacje te muszą jednak być rozpatrywane w szerszym kontekście normatywnym. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na treść art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. W myśl tego przepisu, w razie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym osoba, której prawo nie jest wpisane lub jest wpisane błędnie albo jest dotknięte wpisem nieistniejącego obciążenia lub ograniczenia, może żądać usunięcia niezgodności. Żądanie usunięcia niezgodności jest wnoszone w formie pozwu i jest rozpatrywane przed właściwym sądem w postępowaniu procesowym, zgodnie z zasadami obowiązującymi w tym postępowaniu. Ustawa umożliwia udział w tym postępowaniu osobom, które nie mogą być uczestnikami postępowania wieczystoksięgowego. Nie ogranicza kręgu podmiotów biorących udział w tym postępowaniu ani zakresu kognicji sądu, jednocześnie przewiduje rozpoznanie sprawy na rozprawie i nakazuje uzasadnienie wyroku na żądanie strony. Co więcej, zainteresowany podmiot powinien niezwłocznie wystąpić z powództwem o usunięcie niezgodności, jeżeli nie chce narazić się na negatywne konsekwencje wynikające z niezgodności między stanem ujawnionym w księgach a stanem rzeczywistym. Należy dodać, że od wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia przysługuje skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego.

Roszczenie o usunięcie niezgodności może być ujawnione przez ostrzeżenie. Podstawą wpisu ostrzeżenia jest postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia albo nieprawomocne orzeczenie sądu. Do udzielenia zabezpieczenia nie jest potrzebne wykazanie, że powód ma interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. Ponadto w świetle art. 626¹³ § 1 k.p.c. sąd z urzędu dokonuje wpisu ostrzeżenia, jeżeli dostrzeże niezgodność stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Jeżeli sąd, rozpoznając powództwo o usunięcie niezgodności, uwzględni roszczenie powoda, wydaje nakaz usunięcia określonego wpisu i dokonania w to miejsce wpisu o określonej treści. Takie orzeczenie stanowi podstawę do wystąpienia z wnioskiem o wpis i uruchomienie nowego postępowania wieczystoksięgowego. Art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece umożliwia zatem rozpatrzenie sprawy przez sąd i doprowadzenie do uzyskania rozstrzygnięcia zapewniającego ochronę podmiotom, które kwestionują zgodność stanu ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Należy dodać, że postępowanie w celu usunięcia niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym nie jest jedynym postępowaniem, w którym domniemanie wiarygodności ksiąg wieczystych może zostać obalone. Zgodnie ze stanowiskiem przedstawicieli doktryny oraz Sądu Najwyższego domniemanie z art. 3 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece można obalić w każdym postępowaniu, w oparciu o wszelkie dostępne środki dowodowe. Trybunał Konstytucyjny analizował szerzej to zagadnienie w wyroku z 21 lipca 2004 r., sygn. SK 57/03 (OTK ZU nr 7/A/2004, poz. 69, s. 882-884).

7. Kolejny wskazany przez skarżącego przepis – art. 626⁸ § 6 k.p.c. stanowi: „W postępowaniu wieczystoksięgowym wpis w księdze wieczystej jest orzeczeniem. Uzasadnienia wpisu nie sporządza się”.

Zdaniem skarżącego, zdanie drugie cytowanego przepisu ogranicza prawo do wniesienia skutecznego środka odwoławczego, a przez to prawo do rzetelnego rozpoznania jego sprawy przez sąd odwoławczy, gdyż brak uzasadnienia orzeczenia uniemożliwia uczestnikom postępowania poznanie przesłanek, jakimi kierował się sąd, dokonując wpisu.

Jak trafnie zwraca uwagę Prokurator Generalny, skarżący, kierując zarzut do tego przepisu, pomija dalsze regulacje kodeksu postępowania cywilnego, a mianowicie art. 626¹⁰ § 1 i 2. Zgodnie z tymi przepisami:

„§ 1. O dokonany wpis sąd zawiadamia uczestników postępowania. Nie zawiadamia się uczestnika, który na piśmie zrzekł się zawiadomienia.

§ 2. Zawiadomienie zawiera istotną treść wpisu”.

W postępowaniu wieczystoksięgowym sąd nie bada zgodności dokumentu będącego podstawą wpisu z rzeczywistym stanem prawnym. Dlatego też, w świetle regulacji art. 626¹⁰ § 1 i 2 k.p.c., nie wydaje się trafne twierdzenie skarżącego, że wobec braku uzasadnienia wpisu uczestnicy postępowania pozbawieni zostali możliwości wniesienia skutecznego środka odwoławczego. Uczestnicy postępowania wieczystoksięgowego są przez sąd zawiadamiani zarówno o wpisie, jak i o jego treści, zatem o wszelkich danych określających, jaki wpis został dokonany i na jakiej podstawie. Zawiadomienie pełni tym samym funkcję informacyjną o treści orzeczenia oraz o jego podstawowych, istotnych motywach. Uczestnicy postępowania mogą w apelacji przedstawić sądowi swoje racje, a sąd odwoławczy ma możliwość merytorycznego rozpoznania środka odwoławczego.

W postępowaniu apelacyjnym nie stosuje się art. 626⁸ § 6 zdania drugiego k.p.c. dotyczącego uzasadniania orzeczeń. Sąd drugiej instancji uzasadnia z urzędu wyrok oraz postanowienie kończące postępowanie w sprawie. W sprawach, w których apelację oddalono, uzasadnienie sporządza się tylko wówczas, gdy strona zażądała doręczenia jej wyroku z uzasadnieniem.

Wobec powyższego należy uznać, że art. 626⁸ § 2 zdanie drugie jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Podsumowując rozważania odnoszące się do zarzutu naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji, należy zwrócić uwagę na dwie istotne sprawy. Po pierwsze, określając zasady postępowania przed organami władzy publicznej, ustawodawca musi dążyć do urzeczywistnienia wartości, które mogą pozostawać ze sobą w kolizji. W sytuacji, w której jednoczesna realizacja wszystkich tych wartości w pełnym zakresie nie jest możliwa, niezbędne jest staranne wyważenie kolidujących dóbr. Należy w związku z tym podkreślić, że zakwestionowane przepisy mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa i pewności obrotu nieruchomościami, służą zatem realizacji wartości konstytucyjnych. Po drugie, należy zauważyć, że apelacja od wpisu lub postanowienia o oddaleniu wniosku o wpis nie jest jedynym środkiem prawnym dostępnym dla zainteresowanych podmiotów, a postępowanie wieczystoksięgowe nie jest jedynym postępowaniem, w którym zainteresowany może domagać się rozpatrzenia sprawy przez sąd. Podstawowym środkiem prawnym dostępnym dla zainteresowanych i uruchamiającym postępowanie sądowe jest powództwo o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym. Biorąc pod uwagę ukształtowanie przez ustawodawcę postępowania w sprawie żądania usunięcia takiej niezgodności, należy stwierdzić, że ustawa gwarantuje zainteresowanym prawo do rozpatrzenia ich sprawy, w sprawiedliwym i jawnym postępowaniu, przed właściwym, niezależnym, bezstronnym i niezawisłym sądem. Zainteresowany może żądać wysłuchania w tym postępowaniu oraz żądać

uzasadnienia orzeczenia. W świetle przedstawionych wyżej argumentów należy stwierdzić, że ustawodawca nie wykroczył poza zakres swobody regulacyjnej, wyznaczony przez przepisy konstytucyjne wskazane jako podstawa kontroli. W konsekwencji zarzut naruszenia prawa do sądu nie może zostać uznany za zasadny.

8. Jako wzorzec kontroli kwestionowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego skarżący wskazał również art. 64 ust. 2 Konstytucji. Z tej normy konstytucyjnej wynika, że ochrona własności i innych praw majątkowych jest równa dla wszystkich podmiotów tych praw. Skarżący, zarzucając zaskarżonym regulacjom k.p.c. ograniczenie (*de facto* zniesienie) funkcji ochronnej prawa własności, nie przedstawił jednakże argumentów wskazujących na to, że zaskarżone przepisy k.p.c. różnicują pod względem podmiotowym ochronę prawa własności. Z treści skargi wynika natomiast, że naruszenia tego konstytucyjnego prawa przez przepisy postępowania wieczystoksięgowego skarżący dopatruje się w tym, że podstawą wpisu może być zaświadczenie urzędu ziemskiego „o podpadaniu nieruchomości ziemskiej pod działanie dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej”. Kwestionowana jest zatem, w płaszczyźnie art. 64 ust. 2 Konstytucji, podstawa wpisu, nie zaś przepisy postępowania, co pozwala na przyjęcie, iż art. 64 ust. 2 Konstytucji nie jest adekwatnym wzorcem kontroli zaskarżonych przepisów k.p.c.

Jak już wyżej podkreślano, postępowanie wieczystoksięgowe zostało przez ustawodawcę ukształtowane jako postępowanie nieprocesowe, zmierzające do ujawnienia w księdze wieczystej stanu prawnego nieruchomości, nie zaś jako postępowanie dotyczące sporu o prawo, w tym o prawo własności na etapie postępowania odwoławczego. W postępowaniu tym nie są zatem rozpoznawane jakiegokolwiek spory z zakresu własności (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 25 lipca 2001 r., sygn. akt I CKN 233/99, Lex nr 52349).

Tym samym Trybunał Konstytucyjny uznał, że zakwestionowane przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie są niezgodne z art. 64 ust. 2 Konstytucji.

9. Zdaniem skarżącego, art. 626¹ § 1 k.p.c. jest niezgodny także z konstytucyjną zasadą równości, gdyż różnicuje sytuację uczestników postępowania wieczystoksięgowego oraz innych uczestników innych postępowań cywilnych, pozbawiając ich prawa jawnego rozpatrywania wnoszonych apelacji.

Trybunał Konstytucyjny pragnie po raz kolejny przypomnieć, że zasada równości nakazuje jednakowe traktowanie podmiotów prawa w obrębie określonej klasy (kategorii). Wszystkie podmioty prawa charakteryzujące się w równym stopniu daną cechą istotną (relewantną) powinny być traktowane równo, a więc według jednakowej miary, bez różnicowań zarówno dyskryminujących jak i faworyzujących. Oceniając regulację prawną z punktu widzenia zasady równości, należy w pierwszej kolejności rozważyć, czy można wskazać wspólną cechę istotną uzasadniającą równe traktowanie podmiotów prawa. Ustalenie to wymaga analizy celu i treści aktu normatywnego, w którym zawarta została kontrolowana norma prawna.

Jeżeli prawodawca różnicuje podmioty prawa, które charakteryzują się wspólną cechą istotną, to wprowadza odstępstwo od zasady równości. Takie odstępstwo nie musi jednak oznaczać naruszenia art. 32 Konstytucji. Jest ono dopuszczalne, jeżeli zostały spełnione następujące warunki:

1) kryterium różnicowania pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji;

2) waga interesu, któremu różnicowanie ma służyć, pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku wprowadzonego różnicowania;

3) kryterium różnicowania pozostaje w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych.

Należy w związku z tym zauważyć, że zasady postępowania muszą zawsze być dostosowane do jego przedmiotu. Przedmiot postępowań wieczystoksięgowych jest zupełnie inny od pozostałych postępowań przed sądem cywilnym, inny jest również zakres kognicji sądu. Szczególne znaczenie ma w tym wypadku zapewnienie bezpieczeństwa obrotu i sprawności postępowania. Z punktu widzenia zasad postępowania przed sądem cywilnym brak jest wspólnej cechy istotnej uzasadniającej jednakowe traktowanie uczestników postępowania wieczystoksięgowego oraz innych postępowań cywilnych.

W świetle przedstawionych argumentów zaskarżony przepis nie narusza wyrażonej w art. 32 ust. 1 Konstytucji zasady równości.

IV

1. Skarżący kwestionuje również konstytucyjność art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r. Przepis ten stanowił pierwotnie:

„Tytułem do wpisania na rzecz Skarbu Państwa w księdze hipotecznej (gruntowej) prawa własności nieruchomości ziemskich, wymienionych w art. 2 ust. (1) lit. b), c), d), i e) dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. R. P. z 1945 r. Nr 3, poz. 13), jest zaświadczenie wojewódzkiego urzędu ziemskiego, stwierdzające, że nieruchomość ziemska jest przeznaczona na cele reformy rolnej według powołanych wyżej przepisów”.

Dekretem z dnia 12 sierpnia 1946 r. o zespoleniu urzędów ziemskich z władzami administracji ogólnej (Dz. U. R. P. Nr 43, poz. 248) kompetencje urzędów ziemskich, o których mowa w tym przepisie, zostały z dniem 20 września 1946 r. przekazane wojewodom. Późniejsze akty normatywne przekazały je innym organom administracji terenowej. Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa (Dz. U. Nr 106, poz. 668, ze zm.) zastąpiła w cytowanym przepisie wyrazy „wojewódzki urząd ziemski” wyrazem „starosta”. Obecnie w kompetencjach starostów leży wydawanie zaświadczeń stwierdzających, że nieruchomość ziemska była przeznaczona na cele reformy rolnej.

Należy zwrócić uwagę, że dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. z 1945 r. Nr 3, poz. 13, ze zm.; dalej: dekret o przeprowadzeniu reformy rolnej lub dekret z 6 września 1944 r.) stanowił, iż wszystkie nieruchomości ziemskie wymienione w art. 2 ust. 1 w lit. b, c, d i e tego dekretu przechodzą bezzwłocznie, bez żadnego wynagrodzenia, w całości, na własność Skarbu Państwa z przeznaczeniem na cele, wskazane w art. 1, części drugiej, tj. na cele reformy rolnej, określone bliżej w tym przepisie. Ustalając wykładnię art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej, Trybunał Konstytucyjnej w uchwale z 16 kwietnia 1996 r., sygn. W 15/95 (OTK ZU nr 2/1996, poz. 13, s. 129), zwracał uwagę, że Skarb Państwa nabył własność wymienionych nieruchomości z mocy samego prawa z dniem wejścia w życie wymienionego dekretu. Nastąpiło to 13 września 1944 r., z tym że na części terytorium państwowego art. 2 ust. 1 dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej wszedł w życie 27 listopada 1945 r., na mocy art. 4 dekretu z dnia 13 listopada 1945 r. o zarządzie Ziemi Odzyskanych (Dz. U. 1945 r. Nr 51, poz. 295).

Nieruchomości wymienione w dekrecie miały być przeznaczone na cele reformy rolnej, jednakże samo nabycie własności nastąpiło niezależnie od sposobu ich późniejszego wykorzystania. Fakt, że dana nieruchomość została później wykorzystana w

sposób niezgodny z prawem, nie ma znaczenia z punktu widzenia nabycia jej własności przez państwo. Odmienny pogląd skarżącego w tej kwestii nie znajduje uzasadnienia w treści przepisów prawa.

Realizację reformy rolnej regulowało szczegółowo rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. Nr 10, poz. 51, ze zm.). Rozporządzenie to stanowiło w § 5, że orzekanie w sprawach, czy dana nieruchomość podpada pod działanie przepisów art. 2 ust. 1 lit. e dekretu z 6 września 1944 r., należy w pierwszej instancji do kompetencji wojewódzkich urzędów ziemskich. Od decyzji wojewódzkiego urzędu ziemskiego służyło stronom prawo odwołania za pośrednictwem tego urzędu do Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych. Strona ubiegająca się o uznanie, że dana nieruchomość jest wyłączona spod działania postanowień zawartych w art. 2 ust. 1 lit. e dekretu z 6 września 1944 r., winna przedłożyć wojewódzkiemu urzędowi ziemskiemu dowody, stwierdzające dokładny obszar tej nieruchomości z wyszczególnieniem użytków każdego rodzaju, a w braku takich dowodów zwrócić się do wojewódzkiego urzędu ziemskiego o sporządzenie dowodów pomiarowych na swój koszt. Osoby zainteresowane mogły zatem występować o wydanie decyzji administracyjnej stwierdzającej, że ich nieruchomości nie poddają pod art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. W orzecznictwie sądowym zwraca się uwagę, że przepisy te wyłączają obecnie spory dotyczące przejęcia nieruchomości w ramach reformy rolnej z kompetencji sądów powszechnych i poddają je kompetencji organów administracji publicznej działających pod kontrolą sądów administracyjnych (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z 5 czerwca 2006 r., sygn. akt I OPS 2/2006, ONSAiWSA nr 5/2006, poz. 123).

Na podstawie ówczesnych przepisów urzędy ziemskie wydawały odpowiednie zaświadczenia bez uprzedniego wydania odrębnej decyzji administracyjnej. Tylko w wypadku nieruchomości wymienionych w art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej wydanie odpowiedniego zaświadczenia mogło być poprzedzone odpowiednią decyzją administracyjną, o charakterze deklaratoryjnym, przy czym także w tym wypadku właściwy urząd mógł wydać odpowiednie zaświadczenie bez uprzedniego wydania decyzji administracyjnej.

W myśl przepisów dekretu z 8 sierpnia 1946 r. Skarb Państwa ujawniał nabyte prawo własności w księgach wieczystych na podstawie zaświadczenia właściwego organu, że nieruchomość ziemska jest przeznaczona na cele reformy rolnej. Z punktu widzenia zaskarżonego przepisu istotne było samo przeznaczenie danej nieruchomości przez ustawodawcę, nie zaś jej rzeczywiste wykorzystanie przez organy władzy publicznej realizujące reformę rolną. Zaświadczenie stanowiące podstawę wpisu mogło ograniczać się zatem do urzędowego potwierdzenia, że dana nieruchomość spełniała przesłanki określone w dekrecie o przeprowadzeniu reformy rolnej.

2. W ocenie skarżącego, art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r. pozbawia zainteresowanych prawa dochodzenia prawa własności w razie wydania zaświadczenia niezgodnego ze stanem rzeczywistym. Trybunał Konstytucyjny nie podziela tego poglądu.

W chwili wejścia w życie dekretu z 8 sierpnia 1946 r. zainteresowani mogli domagać się wydania decyzji stwierdzającej, że dana nieruchomość nie podpada pod działanie art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej. Obecnie zainteresowani dysponują środkami prawnymi umożliwiającymi im dochodzenie na drodze sądowej praw naruszonych w wyniku nieprawidłowego zastosowania przepisów o

reformie rolnej, przy czym zakres tych środków może budzić pewne wątpliwości wobec istniejących rozbieżności w orzecznictwie.

Zgodnie z orzecznictwem sądów powszechnych, w ich kompetencjach nie leży ocena zgodności z prawem decyzji administracyjnych wydawanych na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 1 marca 1945 r. w sprawie wykonania dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej. Z drugiej jednak strony w wyroku z 13 lutego 2003 r., sygn. akt III CKN 1492/2000, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „Odebranie władztwa poprzednim właścicielom w trybie wykonywania przepisów dekretu o reformie rolnej nie wyklucza (...) w wyjątkowych wypadkach udzielenia im lub ich następcom ochrony w procesie windykacyjnym, jeśli okazałoby się, że nieruchomość została odebrana wbrew przepisom dekretu lub nie została następnie rozdysponowana zgodnie z celami wymienionymi w art. 1 ust. 2 dekretu i po przejściu przez państwo nie stała się własnością innych osób fizycznych lub prawnych” („Biuletyn Sądu Najwyższego”, nr 7/2003, s. 12).

W świetle orzecznictwa sądowego, zaświadczenie wydane na podstawie art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r. nie jest decyzją administracyjną i nie wiąże sądu. Sądy nie są jednak zgodne w kwestii, czy sąd powszechny może samodzielnie oceniać, czy nieruchomość, co do której zaświadczenie wojewódzkiego urzędu ziemskiego stwierdza, że jest przeznaczona na cele reformy rolnej, jest rzeczywiście na te cele przeznaczona. Odpowiedzi przeczącej udziela m.in. uchwała Sądu Najwyższego – Izby Cywilnej, z 27 września 1991 r. (sygn. akt III CZP 90/91, OSNCP nr 5/1992, poz. 72). Odmienny pogląd został wyrażony m.in. w wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 15 października 2002 r., (sygn. akt I ACa 423/2002 „Palestra” z. 3-4/2004, s. 269). Przyjęcie tego drugiego stanowiska oznaczałoby, że zainteresowany może wytoczyć powództwo o usunięcie niezgodności treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, domagając się dokonania przez sąd powszechny samodzielnej oceny, czy dana nieruchomość była objęta przepisem art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej.

Niezależnie od zasygnalizowanych wątpliwości zainteresowani mogą wystąpić, o wydanie decyzji stwierdzającej, że dana nieruchomość nie była objęta przepisem art. 2 ust. 1 lit. e dekretu o przeprowadzeniu reformy rolnej lub stwierdzenie nieważności wcześniejszej decyzji uznającej, że określona nieruchomość była objęta przepisem wymienionego dekretu. Na decyzje te przysługuje skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego, a następnie skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Nowe decyzje administracyjne, korygujące wcześniejsze rozstrzygnięcia, mogą stanowić podstawę wpisu w księgach wieczystych na ogólnych zasadach.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego wymienione środki prawne zapewniają zainteresowanym ochronę na wypadek wydania zaświadczenia, o którym mowa w zaskarżonym przepisie, niezgodnego ze stanem rzeczywistym. Zaskarżony przepis nie ustanawia ograniczeń prawa własności ani nie narusza zasady równej ochrony własności. Nie ma zatem podstaw do stwierdzenia, że zaskarżony przepis jest niezgodny z przepisami konstytucyjnymi wskazanymi przez skarżącego jako podstawa kontroli, tj. z art. 64 ust. 2 i 3 Konstytucji.

V

1. W ocenie skarżącego art. 626⁸ § 6 zdanie drugie k.p.c. jest niezgodny z art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.). Należy w związku z tym przypomnieć, że w myśl art. 79 ust. 1 Konstytucji, w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną, podstawę kontroli aktów normatywnych stanowią przepisy

konstytucyjne dotyczące wolności i praw człowieka i obywatela. W postępowaniu tym Trybunał Konstytucyjny nie ma kompetencji do orzekania o zgodności aktów normatywnych z umowami międzynarodowymi. Jednakże umowy międzynarodowe dotyczące praw człowieka, a w szczególności międzynarodowe paktów praw człowieka oraz Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności stanowią istotną wskazówkę dla wykładni przepisów konstytucyjnych. Z tego względu Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie w zakresie oceny zgodności art. 626⁸ § 6 zdania drugiego k.p.c. z art. 13 Konwencji.

2. Skarżący wskazuje, jako element wzorca kontroli niektórych przepisów art. 2 oraz art. 7 Konstytucji. W ocenie skarżącego, art. 626¹ § 1 k.p.c. jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji. Z uzasadnienia skargi wynika, że niezgodność z Konstytucją ma polegać w tym wypadku na naruszeniu prawa do sądu oraz zasady równości. Prawo do sądu zostało zagwarantowane w art. 45 Konstytucji, a zasada równości w art. 32. Z tego względu nie ma potrzeby powoływania w sentencji wyroku art. 2 Konstytucji jako wzorca kontroli art. 626¹ § 1 k.p.c.

Zdaniem skarżącego, art. 626⁸ § 2 k.p.c. jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji. Z uzasadnienia skargi wynika, że naruszenie Konstytucji polega w tym wypadku na naruszeniu prawa do sądu. Z kolei art. 1 ust. 1 dekretu z 8 sierpnia 1946 r. jest – według skarżącego – niezgodny z art. 64 ust. 2 i 3 w związku z art. 2 i art. 7 Konstytucji. Analiza uzasadnienia prowadzi do wniosku, że skarżący zarzuca w tym wypadku naruszenie prawa własności.

Na wstępie skargi konstytucyjnej skarżący wskazuje jako jedno z naruszonych praw konstytucyjnych prawo do poszanowania przez organy władzy publicznej, działające w warunkach demokratycznego państwa prawnego na podstawie prawa i w jego granicach, praw podmiotowych obywateli. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, Konstytucja nakazuje poszanowanie konstytucyjnych praw podmiotowych, jednakże powoływanie tak ogólnie określonego wzorca kontroli jest zbędne. Formułując zarzut naruszenia konstytucyjnych praw podmiotowych, należy wskazać konkretne prawa podmiotowe wynikające z przepisów konstytucyjnych. W takim wypadku przedmiot oceny Trybunału Konstytucyjnego stanowi zgodność zaskarżonych regulacji z przepisami konstytucyjnymi poddającymi pod ochronę poszczególne prawa podmiotowe. Trybunał Konstytucyjny uznał w związku z tym za zbędne powoływanie w sentencji wyroku art. 2 i art. 7 Konstytucji, jako części wzorca kontroli konstytucyjności wymienionych przepisów.

Z tych względów Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.